Neapolis University

HEPHAESTUS Repository http://hephaestus.nup.ac.cy

Cypriot Newspapers Indexed Material Nea Estia

1973-11-15

þÿ • - ± • Ã Ä ¯ ± - Ä Ì ¼ ¿ Â 9 4 ¿ Â - Ä µ Í

þÿ “ Á · ³ Ì Á ¹ ¿ Â ž µ ½ Ì À ¿ Å » ¿ Â

þÿ • Ã Ä ¯ ±

http://hdl.handle.net/11728/8759

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΡΧ. 25

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΕΤΟΣ ΜΖ' — ΤΟΜΟΣ 94ος — ΤΕΥΧΟΣ 1113

Ἀθῆναι, 15 Νοεμβρίου 1973

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΟΥΤΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΣΤΟΝ

ΜΑΡΚΟ ΑΥΓΕΡΗ

Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του.—Ὁ ποιητὴς καὶ ὁ δοκιμιογράφος.—Ὁ μεταφραστής.—Οἱ τελευταῖες ὧρες του.—Πολυσέλιδη ἐκλογὴ ἀπὸ τὰ ποιήματά του.—Ἀνέκδοτα κείμενα.

ΜΑΡΚΟΣ ΑΥΓΕΡΗΣ

[Προσωπογραφία τοῦ ΓΙΩΡΓΗ ΔΗΜΟΥ]

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ ΜΖ' - 1973
ΤΟΜΟΣ
ΕΝΕΝΗΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1973

ΤΕΥΧΟΣ 1113

ΜΑΡΚΟΣ ΑΥΓΕΡΗΣ

Τὸ ἀφιέρωμα τοῦτο δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐκπλήξει λίγους ἢ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀναγνῶστες τῆς «Νέας Ἑστίας». Ἀλλὰ μόνο ὅσους δὲν ἔχουν πολὺ προσέξει τὰ κριτήρια ποὺ τὴν ὁδηγοῦν στὴν κατάταξη τῶν πνευματικῶν μας ἀξιῶν.

Ὁ Μάρκος Αὐγέρης, μὲ τὶς ἰδεολογικές του θέσεις, — αὐτὲς τουλάχιστον ποὺ ἐπρόβαλλε στὴν τελευταία περίοδο τῆς ζωῆς του, — ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ δικό μας χῶρο. Ὡστόσο, ἡ διαφωνία αὐτὴ δὲν μᾶς ἐμπόδιζε νὰ τὸν θλέπουμε μέσα στὸν εὐρύτερο χῶρο τῆς λογοτεχνίας. Ἀναμφισβήτητα, ὁ Μάρκος Αὐγέρης ἦταν μιὰ σημαντικὴ πνευματικὴ μονάδα. Καὶ τοῦτο δημιουργεῖ γιὰ μᾶς τὸ χρέος νὰ ἀποτιμήσουμε αὐτὴ τὴ μονάδα, νὰ τὴν δοῦμε ἔστω στὸ χῶρο τὸ δικό της καὶ νὰ βοηθήσουμε τοὺς νεότερους νὰ παραμερίζουν τοὺς ἰδεολογικοὺς φανατισμοὺς ποὺ καταλήγουν στὴν πολιτικὴ καὶ νὰ παίρνουν ἀπὸ κάθε προσφορὰ ὅ,τι ἔχει διαρκέστερη καὶ καθαρότερη ἀξία. Θέλουμε, μὲ τὸ ἀφιέρωμα στὸν Μάρκο Αὐγέρη, πρῶτοι ἐμεῖς νὰ κάνουμε ὅ,τι ζητοῦμε ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἂν τὸ κατορθώσαμε, θὰ τὸ κρίνει ὁ ἀναγνώστης.

Παρακαλοῦμε τὸν ἀναγνώστη νὰ προσέξει καὶ τοῦτο: Γιὰ τὸ ἀφιέρωμα ἀνοίξαμε ὅλες τὶς πόρτες μας καὶ καλέσαμε γνωστοὺς λογοτέχνες μας ἀλλὰ καὶ νέους, πολὺ νέους, ποὺ νομίσαμε ὅτι ἔπρεπε ν' ἀκουστεῖ ἡ φωνή τους γιὰ ἕναν πνευματικὸ ἄνθρωπο ποὺ ἦταν τόσο κοντά τους.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΚΙ' Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΑΥΓΕΡΗ

Τὴν ἴδια ἐποχὴ μὲ τὸν Μελαχρινό, τὸν Σικελιανό, τὸν Βάρναλη κι' ὅσους ἄλλους ἔφερναν τότε ἕναν ἀνανεωτικὸ ἄνεμο στὴ λογοτεχνική μας παράδοση, ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του κι' ὁ Μάρκος Αὐγέρης, ποιητὴς καὶ θεατρικὸς συγγραφέας στὸ ξεκίνημά του, κι' ἀργότερα προπάντων δοκιμιογράφος, κριτικὸς καὶ μελετητής, ἀλλὰ καὶ μεταφραστής, καὶ συγγραφέας ἰατρικῶν συγγραμμάτων. Μάρκος Αὐγέρης, βέβαια, ἦταν γιὰ τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους, μὰ γιὰ τοὺς δικούς καὶ γιὰ τοὺς φίλους ἦταν ὁ «Γιατρός», ἂν καὶ στὰ ἐπίσημα χαρτιά του λεγόταν Γεώργιος Ν. Παπαδόπουλος, ὄνομα κάπως κοινὸ κι' ἀταίριαστο γιὰ λογοτέχνη, ποὺ προνοητικότατα φρόντισε, ἀπ' τὴν πρώτη κιόλας στιγμή, νὰ τὸ ἐξαφανίσει κάτω ἀπ' τὸ ψευδώνυμο.

Τὸν «Γιατρὸ» τὸν ἀποχαιρετήσαμε ὁριστικὰ τὸ ἀπόγεμα τῆς 9 Ἰουνίου 1973 στὸ Α' Νεκροταφεῖο. Δὲν πρόκειται νὰ τὸν ξαναδοῦμε, οὔτε νὰ τὸν ξανακούσουμε, ὅσοι μπορούσαμε νὰ χαιρόμαστε ἀπὸ κοντὰ τὴ ζωντάνια τοῦ προφορικοῦ του λόγου κι' ἐκείνη τὴν ἰδιαίτερη πνευματικὴ εὐγένεια καὶ τὴν ἀκτινοβολία ποὺ ἀνάδινε ἡ ὄψη του, ἀκόμα κι' ὡς τὸ κατώφλι τῶν ἐνενήντα του χρόνων. Ἀπομένει, ὡστόσο, ὁ Αὐγέρης μὲ τὴν ποικίλη παρουσία του. Γι' αὐτὸν πρέπει νὰ γίνει κάποτε συστηματικότερη καὶ πλατύτερη ἐργασία, μὲ ἀμεροληψία καὶ καλοπροαίρετη τόλμη. Ἀλλὰ ὥς τότε, μποροῦμε νὰ ρίξουμε μιὰ πρώτη ματιὰ στὴ φυσιογνωμία του καὶ εἰδικότερα στὴν ποίησή του, ποὺ προσφέρεται πιὸ ἄμεσα γιὰ ἕνα τέτοιο κοίταγμα.

Γιὸς φαρμακοποιοῦ, γεννημένος τὸ 1884 στὴν Καρίτσα τῆς Ἠπείρου, ὁ Μάρκος Αὐγέρης τέλειωσε τὶς γυμνασιακές του σπουδὲς στὰ τουρκοκρατούμενα ἀκόμα Γιάννενα, κι' ὕστερα ἦρθε στὴν Ἀθήνα καὶ γράφτηκε στὴν Ἰατρικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου, ἀπ' ὅπου πῆρε τὸ πτυχίο του στὰ 1907. Κατόπιν, ἐργάστηκε στὴν Πολυκλινικὴ καὶ στὴν ἰδιωτικὴ κλινικὴ τοῦ καθηγητῆ Γεράσιμου Φωκᾶ, καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῶν πολέμων 1912—1922 ὑπηρέτησε ἕξη χρόνια στὸ στρατὸ ὡς ἔφεδρος γιατρός. Τὸ 1929 πῆγε στὸ Παρίσι καὶ σπούδασε Ἐπαγγελματικὴ Ὑγιεινή, καὶ στὴ συνέχεια μελέτησε στὴ Γερμανία τὸ θεσμὸ τῶν Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων. Μετὰ τὴν ἐπιστροφή του ἀπ' τὸ ἐξωτερικό, ἔλαβε μέρος στὶς προπαρασκευαστικὲς ἐργασίες γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ τοῦ θεσμοῦ καὶ στὸν τόπο μας, ἀπασχολήθηκε μάλιστα καὶ συγγραφικὰ μὲ τὸ θέμα, θυσιάζοντας πολὺ χρόνο ἀπὸ τὴν ἄλλη δημιουργική του ἀπασχόληση.

Ἡ δικτατορία τοῦ Μεταξᾶ προκάλεσε στὶς περίπου διαμορφωμένες ὡς τότε μαρξιστικὲς πεποιθήσεις του βίαιη ἰδεολογικὴ ἀναταραχή. Ἔνιωσε «συγκλονιστικά», καθὼς ἐξομολογεῖται ὁ ἴδιος σὲ μιὰ ἐνδιαφέρουσα συνέντευξή του μὲ τὸν Γ. Π. Σαββίδη, «πὼς γιὰ ἕναν ποὺ τὸν ἀπασχολεῖ ἡ τέχνη τὸ ζωτικὸ πρόβλημα δὲν ἦταν ἡ αἰσθητικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ἡ ἠθική. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν τρικυμία ποὺ ἀναστάτωνε τὴ ζωή, προβαλλόταν ξανὰ τὸ προαιώνιο πρόβλημα τῆς ἀνθρώπινης μοίρας, ὁ κίνδυνος ὅλων τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἀξιῶν»,[1] καί, μὲ τὴ συμμετοχή του στὴν Ἀντίσταση κατὰ τὸ διάστημα τῆς Κατοχῆς, τάχθηκε ἀμετάκλητα στὴν ἀριστερὴ παράταξη,[2] μὲ ἀποτέλεσμα ν' ἀπολυθεῖ ἀργότερα γιὰ τὰ φρονήματά του ἀπ' τὸ Ὑπουργεῖο Ἐργασίας, ὅπου ὑπηρετοῦσε ὡς Ἐπιθεωρητὴς

Ὑγιεινῆς τῆς Ἐργασίας ἀπὸ τὸ 1926. Ἔκτοτε, κράτησε σταθερὴ καὶ ἄκαμπτη στάση στὴν πολιτική του τοποθέτηση, ἀναπτύσσοντας ἔντονη συγγραφικὴ δραστηριότητα ὡς τὸ θάνατό του, χωρὶς νἄχει καθόλου καμφθεῖ ἀπ' τὴν προχωρημένη ἡλικία του καὶ τὰ διάφορα ἐπακόλουθά της.

«Ἔχω ζήσει», ἔλεγε τελευταῖα, «ὅλη τὴν Ἱστορία τῆς Ἀνθρωπότητος. Ὅταν γεννήθηκα, στὸ χωριό μου φωτιζόμασταν μὲ ἀρχαῖα λαδολύχναρα, κι' ἡ μάνα μου ἔψενε τὴ μπομπότα περίπου ὅπως κι' οἱ γυναῖκες τῆς ἀρχαιότητας. Ἀργότερα, ἔζησα τὸν Μεσαίωνα : οἱ χωριανοί μου εἶχανε πιάσει ἐπ' αὐτοφώρῳ μιὰ μοιχαλίδα, τὴν ἔδεσαν γυμνὴ ἀνάποδα στὸ γάϊδαρο καὶ τὴν πετροβολοῦσαν [...] Στὰ Γιάννενα πάλι, στὸ γυμνάσιο, ἔζησα τὴν Τουρκοκρατία. Μέριαζα στὸ δρόμο κι' ἔκανα τεμενά, ὅταν περνοῦσε καβάλα στ' ἄλογο ὁ πασᾶς ἢ ὁ ἀγᾶς. Ἦρθα στὴν Ἀθήνα, κι' εἶδα τὸν φωτισμὸ μὲ γκάζι, τὸν Γεώργιο τὸν 1ο, τοὺς πρώτους ὑπαίθριους κινηματογράφους στὴν Πλατεῖα Συντάγματος. Κι' ἔζησα νὰ δῶ τόσους πολέμους, τόσες δικτατορίες, τὴν τεχνολογικὴ ἐξέλιξη, τὸν ἄνθρωπο στὸ Διάστημα, στὸ Φεγγάρι. Τί ἄλλο νὰ δῶ πιά;»[3]

Κι' ὡστόσο, ἐξακολουθοῦσε νὰ γράφει ὥς τὴν τελευταία του στιγμή, καὶ λογάριαζε νὰ ζήσει κι' ἄλλο. Ἂς ἔλεγε κάποτε καὶ τὸ ἀντίθετο. Ἀκόμα καὶ λίγο πρὶν μπεῖ στὸ χειρουργεῖο, ἔκανε διορθώσεις καὶ τροποποιήσεις στὸ τελευταῖο ποίημά του, κι' ἔδινε ὁδηγίες γιὰ τὴν ταξινόμηση τῶν ὑπόλοιπων τῆς ἀνέκδοτης συλλογῆς του, ποὺ ἑτοιμαζόταν νὰ πάρει τὸ δρόμο γιὰ τὸ τυπογραφεῖο. Καὶ θὰ ζοῦσε ἴσως, μιὰ κι' ἡ ἐγχείρηση στὶς ἀρτηρίες του πέτυχε, ἂν δὲν τὸν πρόδινε ἡ καρδιά του.

Ὁ Αὐγέρης πρωτοεμφανίστηκε ἀπ' τὸν «Νουμᾶ», τὸν Μάϊο τοῦ 1904, μὲ τὸ ποίημα «Ἡ βάβω ἡ Τασιά». Στὴν ἀλληλογραφία τοῦ προηγούμενου τεύχους ἡ σύνταξη τοῦ περιοδικοῦ εἶχε χαιρετίσει, κοφτὰ καὶ χωρὶς περιστροφές, τὴν ἀποστολὴ τοῦ ποιήματος: «κ. Μάρκο Αὐγ. Ὡραῖο. Θὰ δημοσιευτῇ»[4]. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἔκανε κι' ἐκεῖνος τὴν εἴσοδό του στὰ γράμματα μὲ τὸ γεμάτο λεβεντιὰ τοῦτο ποίημα, ὅπου ὁ θάνατος ἀντιμετωπίζεται σὰν λύση φυσικὴ κι' αὐτονόητη, προκειμένου νὰ διασωθεῖ ἡ ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια κι' ἡ τιμὴ τῆς γενιᾶς, ἐναρμονίζοντας τὸ δημοτικὸ μοτίβο μὲ τὸν αἰσθητισμὸ τῆς ὥρας ἐκείνης :

«Ἄκου, παιδί μου, ἐσὺ Γιαννιά...
»μὴν μᾶς μολέψουν τὴ γενιά·
»ἔχεις γυναίκα ποῦναι νιά,
»κι' ἔχεις κοπέλα παρανιά·
»δῶσε σὲ μᾶς μιὰ μαχαιργιὰ
»κι' ὕστερα βάλε μας φωτιά·
»καὶ μές στὴν πρώτη τὴν αὐγὴ
»πετάξου ἐσὺ μές στὴ σφαγή.»
[...] Κατάστηθα τὴ μαχαιργιὰ
ἐδέχτηκε ὕστερα ἡ γριγιά·
κι' ἡ νιὰ ἡ γυναίκα του ἡ Μαρὼ
τὸν ἄσπρον ἔδωκε λαιμό,
κάτω ἀπ' τὰ ὁλόξανθα μαλλιὰ
κοντὰ στὶς δυὸ σειρὲς φλουργιά·
καὶ μές στὰ χέργια ἡ Αὐγὴ κρατεῖ
τὴν ὁλοδάκρυτη μορφή.
[...] Κι' ἐκεῖ ποὺ στάθηκε ἡ Τασιὰ
γίνηκεν ὕστερα ἐκκλησιά·
κι' ἐκεῖ ποὺ σφάχτηκε ἡ Μαρὼ
σταίνουν οἱ νιοὶ κι' οἱ νιὲς χορό·
κι' ἐκεῖ ποὺ πλάγιασε ἡ Αὐγὴ
πλῆθος τὰ κρίνα ἐκεῖ ἔχουν βγεῖ...

(«Ἡ β ά β ω ἡ Τ α σ ι ά».)[5]

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ ἴδιου χρόνου, ὁ Χρηστομάνος τοῦ ἀνέβασε ἀπὸ τὴ «Νέα Σκηνὴ» τὸ θεατρικὸ «Μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους», κι' ἀπὸ κεῖ καὶ ὕστερα, συνεργάστηκε στὰ περιοδικά : «Παναθήναια», «Ἡγησώ», «Ἀκρίτας», «Πάν», «Οἱ Νέοι», «Λόγος», «Νεοελληνικὰ Γράμματα», «Ἐλεύθερα Γράμματα», «Ἐπιθεώρηση Τέχνης» κι' ἀλλοῦ, χωρὶς νὰ τυπώσει τὰ ποιήματά του σὲ βιβλίο. Μόνο τὸ « Τ ρ α γ ο ύ δ ι τ ῆ ς τ ά β λ α ς» βγῆκε σὲ ἀνάτυπο ἀπ' τὴν «Ἡγησώ» τὸ 1908, καὶ ξανατυπώθηκε σὲ δεύτερη ἔκδοση τὸ 1921 ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Παρνασσίς». Καὶ χρειάστηκε νὰ περάσουν πενήντα περίπου χρόνια, γιὰ νὰ κυκλοφορήσουν σὲ λίγα ἀντίτυπα ἐκτὸς ἐμπορίου τὰ « Α ν τ ί δ ρ ο μ α κ α ὶ Π α ρ ά λ λ η λ α » (1969), ἡ κυριότερη συλλογή του, γραμμένη ὅλη, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστα κομμάτια, μετὰ τὸ 1960, καὶ κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος της μετὰ τὸ 1967, καὶ λίγο ἀργότερα

οἱ «Φωνὲς τῆς νύχτας» (1971), ὅπου ὅμως ἕνα μονάχα ποίημα εἶναι καινούργιο, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα ἕντεκα εἶχαν συμπεριληφθεῖ καὶ στὸν προηγούμενο τόμο. Ἐκτὸς ἀπ' τὰ παραπάνω, καθὼς τὸ εἴπαμε κιόλας, ἄφησε ἀνέκδοτη ἄλλη μιὰ συλλογή, ποὺ τώρα πιὰ θὰ δεῖ τὸ φῶς μαζὶ μὲ τὴ συνολικὴ ἔκδοση τῶν ποιημάτων του.

Μὲ μεγάλη καθυστέρηση συγκέντρωσε καὶ τὸ κριτικὸ καὶ τὸ ἄλλο δημιουργικό του ἔργο. Τὸ 1952 τύπωσε τὴ μελέτη του γιὰ τὸν Σικελιανό, ἀλλὰ ἡ πρώτη ἀπόπειρα γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν κριτικῶν «Ἁπάντων» του, σὲ τρεῖς τόμους, ἔγινε ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Νέα Τέχνη» τὸ 1964—65. Ἀκολούθησαν τὸ 1966—67 τέσσερα βιβλία ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο «Θεμέλιο», καί, κατὰ τὰ δυὸ-τρία τελευταῖα χρόνια, ἀποφάσισε νὰ ξανατυπώσει τὰ κριτικά του, δίνοντάς τους πιὸ ξεκαθαρισμένο ἐκδοτικὸ σχῆμα. Ἔτσι, κυκλοφόρησαν ἀπὸ τὸν «Ἴκαρο» οἱ τόμοι: «Ἕλληνες λογοτέχνες» (1971), «Ξένοι λογοτέχνες» (1972), «Θεωρήματα» (1972) καὶ «Ἡ παγκόσμια ἔριδ» (1972), κι' ἀπὸ τὸν «Κέδρο» ἡ «Εἰσαγωγὴ στὴν ἑλληνικὴ ποίηση» (1971), ἐνῶ ταυτόχρονα τυπώθηκαν ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Τολίδη» τὰ «Θεατρικά» του (1972), δηλαδὴ τὸ νεανικὸ «Μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους» καὶ τὰ «Χριστούγεννα», ποὺ εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ προηγούμενο, ξαναγραμμένο τελευταῖα, ὅπως ἐξηγεῖ σ' ἕνα προλογικὸ σημείωμα, στὴν προσπάθειά του νὰ τὸ περισώσει, πρὶν ἀνακαλύψει τὸ χαμένο χειρόγραφο[6]. Παλαιότερα, ὡστόσο, εἶχαν ἐκδοθεῖ οἱ ἰατρικὲς ἐργασίες του πάνω στὴ μολυβδίαση καὶ τὴν ἀρσενικίαση καὶ ἡ ἐκτεταμένη μελέτη του «Κοινωνικὴ Ἀσφάλιση καὶ Δημόσια Ὑγεία» (1931), κι' ἀκόμα πιὸ παλιὰ (1911—1912), οἱ μεταφράσεις του τῶν ἀρχαίων στὴ σειρὰ τῶν ἐκδόσεων Φέξη: «Εἰρήνη», «Ἀχαρνῆς», «Θεσμοφοριάζουσαι», «Ἱππῆς» καὶ «Σφῆκες» τοῦ Ἀριστοφάνη, «Ἀντιγόνη» καὶ «Ἠλέκτρα» τοῦ Σοφοκλῆ, «Ἱκέτιδες» τοῦ Αἰσχύλου, καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ μεταφράσεις του ἀπὸ τὴν ξένη λογοτεχνία: «Οἱ Ἄθλιοι» τοῦ Οὐγκό, ἡ «Ἀδελφὴ Βεατρίκη» τοῦ Μαίτερλινκ, «Ὁ κῆπος τῆς Βερενίκης» τοῦ Μπαρρές, «Ἄνθρωποι στὸν πόλεμο» τοῦ Λάτσκο, κάποια διηγήματα τοῦ Ζολὰ κι' ὁ πρῶτος «Φάουστ» τοῦ Γκαῖτε σὲ πεζό, δημοσιευμένος πρὶν ἀπ' τὴν ἔμμετρη ἀπόδοση τοῦ Κ. Χατζόπουλου.

Ὁ Αὐγέρης ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ποίηση καὶ μ' ἕνα θεατρικό, καί, κατὰ περίεργη σύμπτωση, ἔκλεισε τὴν πορεία του μὲ τὴν ποίηση καὶ τὸ ἴδιο θεατρικό, ξαναγραμμένο καὶ κοιταγμένο τώρα ἀπὸ ἄλλη σκοπιά. Ἔτσι, ὅσο κι' ἂν θεωρήθηκε ἄστοχα ἀπὸ πολλοὺς περισσότερο κριτικὸς καὶ δοκιμιογράφος (ἴσως ἐπειδὴ τὰ παλαιότερα ποιήματά του ἔμειναν ἀπρόσιτα στὰ περιοδικὰ καὶ τὰ τελευταῖα του κυκλοφόρησαν σὲ λιγοστὰ ἀντίτυπα «ἐκτὸς ἐμπορίου», καὶ πέρασαν σχεδὸν ἀπαρατήρητα), δὲν παύει νὰ παραμένει καὶ ποιητὴς ἀξιόλογος. Κι' ὄχι μονάχα ἀξιόλογος, ἀλλὰ καὶ ζωντανὸς ἀκόμα τὴν ἑπομένη τοῦ θανάτου του, ὅταν ἄλλοι σύγχρονοί του εἶχαν πολὺ νωρίτερα πεθάνει ξεπερασμένοι.

Λιγότερο ποσοτικά, σὲ σύγκριση μὲ τὴν πολύτομη κριτική ἐργασία του, ἀλλὰ καθόλου κατώτερο — χωρὶς ν' ἀποκλείεται κιόλας ν' ἀποδειχτεῖ τελικὰ καὶ πιὸ βιώσιμο — τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Αὐγέρη χωρίζεται ἀπὸ μόνο του σὲ δυὸ περιόδους: στὸ ἔργο τῆς νέας του ἡλικίας καὶ στὸ ὄψιμο τῆς γεροντικῆς, μ' ἕνα διαχωριστικὸ κενὸ ἀνάμεσά τους, ποὺ τὸ καλύπτει ἡ κριτική του δραστηριότητα, καί, γιὰ ἕνα διάστημα, οὔτε καλὰ - καλὰ κι' αὐτή, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψη μας πόσο χρόνο ἀφιέρωσε στὰ ἰατρικά του ἐνδιαφέροντα καὶ στὴ μελέτη τοῦ θεσμοῦ τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων. Ὁ διαχωρισμὸς προκύπτει αὐτόματα τόσο ἀπὸ τὴ χρονικὴ ἀπόσταση μεταξὺ τῶν δύο περιόδων ὅσο κι' ἀπὸ τὶς μορφολογικὲς καὶ τὶς ἄλλες μεταξύ τους διαφορές. Κι' εἶναι τόσες οἱ διαφορὲς αὐτές, ἐξωτερικὰ τουλάχιστον, ὥστε ἂν δὲν ὑπῆρχαν μερικὰ βαθύτερα κοινὰ χαρακτηριστικά, ποὺ βεβαιώνουν κάθε τόσο τὸ γνήσιο τῆς ταυτότητας τοῦ ποιητῆ, θὰ πίστευε κανείς, πὼς πρόκειται γιὰ ποιήματα γραμμένα ἀπὸ δυὸ διαφορετικὰ πρόσωπα.

Παραδοσιακὸς στὴν ἀρχή, συνδυάζει τὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ τὴ σολωμικὴ παράδοση μ' ἕνα ρωμαλέο καὶ χυμώδη αἰσθητισμὸ κι' αἰσθησιασμό, τοποθετημένος μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἰδεαλισμοῦ καὶ τῆς ἑλλη-

νολατρείας, ὅπως ἄλλωστε κι' οἱ περισσότεροι συνοδοιπόροι του στὸ ξεκίνημά τους. Ἀλλὰ ἐνῶ ἄλλοι ἐστρέφονταν τότε πρὸς τὰ ἀρχαιοελληνικὰ θέματα, στὴ λατρεία τοῦ ἀρχαίου κάλλους, στὸν διονυσιασμὸ καὶ στὸν Νίτσε, κι' ὁ αἰσθητισμός τους εἶχε παρνασσιακὲς ἀπηχήσεις, ἐκεῖνος συμπορευόταν με φανερὴ προτίμηση σὲ θέματα νεοελληνικά, καὶ στρεφόταν πρὸς τὰ δημοτικὰ μοτίβα, πρὸς διαφορετικὲς εὐρωπαϊκὲς πηγὲς καὶ πρὸς τὸν Σολωμό. Φυσικά, ἡ φάση του αὐτὴ δὲν ἀντιπροσωπεύει σήμερα στὸ σύνολό της οὔτε τὴν καλύτερη, οὔτε τὴν πιὸ συγχρονισμένη πλευρά του. Εἶναι ὅμως κατὰ βάθος τὸ ἴδιο προσωπική. Μὲ τὴ «Βάβω τὴν Τασιὰ» μάλιστα, μὲ κάποια μεταγενέστερα πανθεϊστικὰ (1917—1920) καὶ ἰδίως μὲ τὸ συμποσιακὸ «Τραγούδι τῆς τάβλας», ποίημα ἀφηγηματικὸ ἀπὸ 334 δεκαπεντασύλλαβους, ἁδρὸ καὶ καλοχτισμένο, ὅπου ἡ Τουρκοκρατία ποὺ ἔζησε μαθητὴς στὰ Γιάννενα ἔχει στάξει μέσα στὸν τόνο τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ κάτι ἀπ' τὸ χρῶμα της, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσουμε πόσο πλατύτερη καὶ σημαντικότερη θὰ ἦταν ἡ προσφορά του, ἂν εἶχε ἐπιμείνει ἐκεῖνο τὸν καιρὸ πιὸ συστηματικὰ στὶς ποιητικές του προσπάθειες.

Ἀντίθετα, κατὰ τὴν τελευταία του περίοδο, περνάει στοὺς νέους ἐκφραστικοὺς τρόπους, παραπλέοντας τὴ «νέα ποίηση» καὶ συγκομίζοντας μ' ἕνα νέο ὕφος τὰ ψυχικὰ καὶ πνευματικά του ἀποθέματα ἀπὸ τὴ γνωριμία του μὲ τοὺς ἀρχαίους καὶ τὰ βιβλικὰ κείμενα, ἀπὸ τὴν εὐρωπαϊκή του καλλιέργεια κι' ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνία του μὲ τὸ ἔργο τοῦ Eliot, τοῦ Σεφέρη, τοῦ Σικελιανοῦ, τοῦ Καβάφη, τοῦ Whitman, τοῦ Rilke, τοῦ Καρυωτάκη, τοῦ Κάλβου. Ἡ ἐπίγνωση τοῦ ἐπικείμενου θανάτου, ἡ βαθιὰ αἴσθηση τοῦ φυσικοῦ στοιχείου, ἐξευγενισμένη ἀπὸ τὸ πνεῦμα, ἕνας αἰσθησιασμὸς κι' ἕνας ἐρωτισμός, πότε πιὸ γυμνὸς καὶ πότε ντυμένος μὲ αἰσθητισμό, ἂν ὄχι τόσο ρωμαλέος ὅσο στὰ νιά-

Ὁ Αὐγέρης νέος.

τα του, πάντως τὸ ἴδιο χυμώδης, καὶ παράλληλα ἕνας ἀπροσδόκητος κάθε τόσο ρεαλισμός, λὲς καὶ ὑποκινεῖται ἀπὸ κάποιο ἀντίστροφο ρεῦμα, χαρακτηρίζουν τὴν ὄψιμη αὐτὴ παραγωγή του :

Περάσαμε τρεκλίζοντας
ἕναν ὁλόκληρο καιρὸ
μ' αὐτὸ τὸ ζῶο μου τὸ λειψό.

Ξεγελασμένοι ἀπὸ φαντάσματα κι' ἀπὸ
θολὰ ὄνειρα τοῦ νοῦ,

Σ' ἄλαλες πλανηθήκαμε ἐρημιές.

Κι' ἂν κάποτε κι' ἐμεῖς
ξεκουραστήκαμε κοντὰ
σὲ κρύες γάργαρες πηγές,

Ἀκούοντας τὴν ἄνοιξη
μέσα σὲ πλούσιες φυλλωσιὲς
τὸν πύρουλα νὰ τραγουδᾶ,

Ὅμως ὁ δρόμος δύσκολος
εἴτανε πάντα καὶ μακρὺς
γιὰ λίγα ψίχουλα ζωῆς.

[...] Καὶ τώρα πιά, ξεκαμωμένοι γιὰ καλά,
σαπίζουμε σιγὰ - σιγὰ μέσα στὸ στάβλο μας αὐτό,

Ἀκαρτερώντας ἕνα θάνατο κουτὸ
νά 'ρθει νὰ μᾶς τραβήξει ἀπ' τὸ ποδάρι.

(«Ἀ π ο λ ο γ ι σ μ ό ς».)[7]

Μὲ τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς «Ἀντίδρομα καὶ Παράλληλα», ὁ Αὐγέρης διαμορφώνει μιὰν ἀναμφισβήτητη ποιητικὴ παρουσία, μὲ πνευματικότητα, μὲ πηγαία φιλοσοφικὴ διάθεση καὶ πνοὴ ἀσυνήθιστη γιὰ τὰ χρόνια του, καθὼς ἀπὸ τὴ μιὰ ἐπιχειρεῖ ἕναν ἀπολογισμὸ ζωῆς, ἐκφράζοντας τὰ ἀτομικά του βιώματα, κι' ἀπ' τὴν ἄλλη, μεταφέρει ἀπηχήσεις ἀπὸ τὰ πρόσφατα γεγονότα καὶ τὴν πολιτικὴ κρίση τοῦ τόπου, διατηρώντας τὸ ἀγωνιστικό του πνεῦμα καὶ τὴν ἰδεολογική του τοποθέτηση. Σὲ τελευταία ἀνάλυση, ἐντούτοις, παρουσιάζει ἀνεξίτηλα ὅλα τὰ ἴχνη γραφῆς ἑνὸς ἀνθρώπου, ποὺ γιὰ μακρὸ διάστημα θήτευσε στὸν ἰδεαλισμὸ καὶ τράφηκε μὲ τὰ ἔργα τῆς μεγάλης τέχνης. Ὁ ἴδιος τοὐλάχιστον, στὴ συνέντευξή του ἐκείνη μὲ τὸν Σαββίδη, δὲ φαίνεται νἄχει διαφορετικὴ γνώμη σχετικὰ μὲ τὴν προϊστορία του:

«Ἤμουν ἀργοπορημένος σὲ παλιὲς μορφὲς σκέψης, ποὺ δὲν ἀνταποκρίνονταν στὴν πραγματικότητα. [...] Μοῦ ἄρεζε ἡ ἐλεύθερη περιπλάνηση καὶ τὰ μεθυστικὰ ταξίδια μέσα στὸν κόσμο τῶν μορφῶν, κι' οὔτε μὲ κινοῦσε καμιὰ ἰδιοτέλεια νὰ ἐπωφεληθῶ κριτικὰ ἀπὸ τὶς ἐμπειρίες μου· ἤμουν ἕνας ἀλκοολικὸς τῆς αἰσθητικῆς ἡδονῆς. Ἡ κριτική μου ἀπόχτησε σκοποὺς κι' ἐπιστημονικὲς βάσεις, ὅταν γνώρισα βαθύτερα καὶ πιὸ συστηματικὰ τὸν μαρξισμὸ κι' ἀκολούθησα τὶς μεθόδους του.»[8]

Προσωπικά, ἀμφιβάλλω κατὰ πόσο καὶ στὴν κριτική του ἔμεινε παντοῦ τόσο ἀλύγιστος κι' ἀνεπηρέαστος ἀπ' τὰ πνευματικά του βιώματα καὶ τὴν ὡς τότε καλλιέργειά του, ὅσο κι' ἂν «ἀπόχτησε σκοποὺς» ἢ κι' ἂν ὁδηγήθηκε σὲ κάποιες ὑπερβολὲς καὶ ἀδιαλλαξίες. Ὁπωσδήποτε, στὴν ποίησή του δὲν ἔπαψε νὰ διατηρεῖ ἕνα μεγάλο μέρος ἀπ' τὶς παλιὲς καταβολές, μιὰ καὶ δὲν εἶναι καὶ τόσο εὔκολο νὰ πλαστογραφήσει ἕνας ποιητὴς τὴν ψυχή του. Τὴν ἴδια προσήλωση στὴν τέχνη καὶ στὸ αἰσθητικὸ φαινόμενο, ὅ,τι δηλαδὴ τὸν ἔκανε ἄλλοτε «ἕναν ἀλκοολικὸ τῆς αἰσθητικῆς ἡδονῆς», τὸν ἴδιο κατὰ βάθος αἰσθητισμὸ τὸν βρίσκουμε καὶ μέσα στὰ «Ἀντίδρομα καὶ Παράλληλα», ἀκόμα κι' ἐκεῖ ποὺ μᾶς μιλάει γιὰ τὴν ἀφοσίωσή του στὴν καινούργια του πίστη :

Περπάτησα χαρούμενος νέος κι' ἀλαφρὸς
ἀνάμεσα σ' ἀγροὺς ἀνθισμένους μὲ τὴν
κόρη τοῦ χωριοῦ
ποὺ ὁ κόρφος της σὰν τὸ ζεστὸ ψωμὶ μοσκοβολοῦσε.

Γύρισα σὲ ξένες χῶρες μακρινὲς
καὶ γνώρισα μεγάλες πολιτεῖες
κι' ἀνακατώθηκα μὲ τὸ πλῆθος
ποὺ κατέβαινε σὰν ποταμὸς στὶς δουερὲς
λεωφόρες.

Ἀνέβηκα σὲ βουνὰ
καὶ βυθίστηκα σ' ἀλπικὴ βλάστηση ὥς τὴ μέση.
Λάμπανε γύρω μου τ' ἀλπικὰ λουλούδια
σὰν ἀναμμένα πολυκάντηλα μέρα μεσημέρι,

κι' ἄκουσα ἐκεῖ τὸν κοῦκο σὲ βαθιὰ φαράγγια
νὰ λαλάει Αὔγουστο μήνα.

[...] Ὢ καὶ μέθυσα μ' ὅλα τὰ κρασιὰ τοῦ κόσμου.
Ἀπὸ κρασὶ καὶ ποίηση μεθυσμένος
γύριζα καιροὺς στ' ἀττικὰ ἀκρογιάλια.

Καὶ μιὰν ἄνοιξη μὲ τὸ νοῦ χαμένο
ἔζησα στὰ μυστικὰ περβόλια τῆς Μίρα-Βάϊ.

* * *

Μὰ ποιό τάχα βάρος μποροῦν νά 'χουν ὅλα τοῦτα
μπρὸς στὶς χαρὲς ποὺ γνώρισα κοντὰ στὴ Λάγιολη
στὴ μακρινὴ χώρα τοῦ Λωτοῦ, κοντὰ στὴ μάγισσα
τὴ Λάγιολη ποὺ μ' ἔχει τώρα αἰχμάλωτό της.

Ὅταν ὑφαίνει τὰ τραγούδια της αὐτή,
στὰ παραθύρια της κονεύουν τῶν ἀγρῶν τ' αὐλητικὰ
πουλιά,
τὰ φλώρια, οἱ λούγαροι κι' οἱ τρελὲς οἱ ποταμίδες.

Μὲ φῶς καὶ σκοτάδι ὑφαίνει αὐτὴ στὸν ἀργαλειό της
τὸ πλουμιστὸ πανὶ τοῦ κόσμου.

Κι' ἐμὲ παντοτεινὰ θὰ μὲ κρατάει
τὸ μαγικὸ τραγούδι κι' ὁ ἔρωτας τῆς Λάγιολη.

Μὲ μαγιοβότανα δεμένος μακάρια ἐδῶ
θὰ ζῶ
γιὰ πάντα πιὰ κοντὰ στὴ μάγισσα τὴ Λάγιολη.
(«Στὴ μάγισσα τὴ Λάγιολη».)[9]

«Sur des pensers nouveaux faisons des vers antiques», ὅπως εἶπε στὸ γνωστὸ στίχο του κι' ὁ Chenier, μὲ ἄλλη βέβαια σημασία!

Ἀλλὰ οἱ ἀντιφατικὲς διακυμάνσεις, ποὺ ὅσο ὀλέθριες εἶναι γιὰ τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν κριτικὴ μὲ «σκοποὺς κι' ἐπιστημονικὲς βάσεις» τόσο εὐεργετικὲς γίνονται κάποτε γιὰ τὴν ποίηση, ἐπεκτείνονται καὶ στὸ περιεχόμενο τῶν ποιημάτων τῆς τελευταίας του περιόδου. Ἔτσι, ἐνῶ ἀπὸ τὴ μιὰ μᾶς λέει, πὼς «κηρύχνει τὸν ἄνεμο τῆς νέας Γενέσεως», κι' ἀπευθύνεται ὑμνητικὰ μὲ ὑψηλὸ φρόνημα καὶ νεανικὸ σφρίγος «Στὴν πρωραία Γοργόνα»[10], ἀλλοῦ θὰ μᾶς μιλήσει γιὰ «καταδίκη καὶ πικρὴ γεύση θανάτου»[11]· ἐκεῖ ποὺ θὰ θρηνήσει, πὼς «ἄηχα ἦταν στὴ γῆ τὰ βήματά του καὶ πίσω δὲν ἀφῆκαν χνάρι», πιὸ κάτω θὰ ἐξαγγείλει θριαμβικά, πὼς «μέσα στοὺς ἄγνωστους ἀδελφοὺς ποὺ ἔρχονται θὰ ζήσει λάμποντας κι' ὅλο λάμποντας» καὶ «μέσα στὶς γενιὲς θὰ πορεύεται καὶ θὰ ὑψώνει ὁλοένα τὸ ἀνάστημά του».[12] Νά κι' ἄλλη μιὰ πιὸ σύνθετη στιγμή, ὅπου, ὅσο κι' ἂν τοῦ λυγίζουν τὰ γόνατα ἀπὸ τὰ χρόνια, δὲν ἐννοεῖ νὰ λυγίσει κι' ἡ ἀγωνιστική του διάθεση:

Εἶμ' ἕνα ροῦχο ξεχασμένο στὴν κρεμάστρα,
ποὺ ὁ κύριός του ἔχει ἀποδημήσει ἀπὸ καιρούς.
Εἶμαι μιὰ ἱπποτικὴ πανοπλία ἐξαρθρωμένη,
ποὺ ἀκόμα ὀνειρεύεται ν' ἀγωνιστεῖ στοὺς Ἁγίους Τόπους.

Τί ζητᾶς, μέσα στὴ σύγκρουση νὰ μπεῖς;
ἐκεῖ ποὺ ποδοπατιοῦνται, λιώνουν καὶ κομματιάζονται οἱ σκοτωμένοι;
Ἀφοῦ στὸ περιθώριο σ' ἔθεσε ὁ χρόνος
καὶ δὲ μποροῦν τὰ γόνατά σου νὰ σὲ κρατήσουν.
Homo Loquax, βοσκὲ τοῦ ἀνέμου,
μόνο τὰ λόγια σοῦ ἔχουν ἀπομείνει.

[...] Σ' αὐτὸ τὸν τόπο, ποὺ ἡ φωνὴ
πνίγεται μέσα στὸ λαρύγγι,
τὴ λέξη θέλω, ζητάω τὴ λέξη σάλπιγγα
ποὺ ρίχνει τὰ τείχη τῆς Ἱεριχῶς
καὶ ξυπνάει τοὺς κεκοιμημένους.

Ζητήσαμε τὴν ἀγάπη κι' ἀντικρύσαμε μίσος καυτό,
Φιμωμένοι οἱ λειτουργοὶ κι' ὁ ψαλμὸς πνιγμένος
κι' ἔχει λεηλατηθεῖ ὁ ναός.

Πολὺν καιρὸ μιλήσαμε τὴ γλώσσα τῶν Ἀγγέλων
καὶ γίναμε ἀδύναμοι σὰν τὶς γυναῖκες

κι' ἀθῶοι σὰν τὰ παιδιά.

Ποιὸ 'ναι τὸ καίριο, πές μου ποιὸ κάνει
τὴν ἀγιάτρευτη πληγή;
Αὐτὴ τὴ μαγικὴ λέξη θέλω,
θέλω νὰ βρῶ τὸ λόγο ποὺ ἀναστατώνει
καὶ διώχνει τὸν ὕπνο, ποὺ σκοτώνει τὸν
ὕπνο
καὶ δὲ δίνει ἀναπαμό.

[...] Ἐγώ, σκέλεθρο γυμνό, ξαρματωμένο
ἀπὸ τὸ χρόνο,
κρατώντας στὰ χέρια μου τὸν ἄσαρκο
λόγο,

Δέομαι μέσα στὴν ταπείνωσή μου
τὸ ἀγαθὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς νὰ μᾶς στη-
ρίξει.

(«Ζ η τ ά ω τ ὴ λ έ ξ η».)[13]

Ὅ,τι ὅμως δίνει τὸν πιὸ χαρακτηριστικὸ τόνο στὴν τελευταία φάση του, καθὼς τὸ σημείωσε κι' ὁ Βάσος Βαρίκας κρίνοντας τὰ «Ἀντίδρομα καὶ Παράλληλα», «εἶναι ἡ διάθεση τοῦ «ἀπόλογου» [...] Ὁ ἄνθρωπος στὴν ὡριμότητά του ποὺ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ ἀντιμετωπίσει μὲ κριτικὸ μάτι τὸ παρελθὸν — μιὰ ὁλόκληρη ζωὴ — νὰ συγκεντρώσει καὶ νὰ ἐκφράσει τὴν ἐμπειρία ποὺ ἀπεκόμισε ἀπὸ τὴν ἀντιφατικὴ πορεία πολλῶν δεκάδων χρόνων. Ὄχι μονάχα — στὸ βαθμό, φυσικά, ποὺ εἶναι νοητὸς παρόμοιος διαχωρισμὸς — ὡς κοινωνικὸ ἄτομο, ἀλλὰ σὰν ζωϊκὴ ὕπαρξη, ποὺ βλέπει ἀμεσότερα νὰ τὴν ἀπειλεῖ ἡ κοινὴ ἀνθρώπινη μοίρα. Ἀντιφατικὲς οἱ ἀντιδράσεις ὑπογραμμίζουν τὸ ποικίλο τῶν καταστάσεων καὶ τῶν διαθέσεων, ἀπὸ τὶς ὁποῖες περνάει. Ἡ παρουσία τοῦ θανάτου, τὸ ἀναπόφευκτο τέλος τῆς πορείας, ποὺ πλησιάζει, κρατάει σὲ συνεχῆ ἐγρήγορση τὸν ποιητή».[14] Αὐτὴ ἡ βαθιὰ ἐπίγνωση τοῦ ἐπερχόμενου τέλους καὶ οἱ ἀντιδράσεις ποὺ προκαλεῖ δίνουν στὴν ὄψιμη παραγωγή του ἐντελῶς ἰδιαίτερο χαρακτήρα, ὥστε ἡ περίπτωση ν' ἀποκτᾶ μιὰ μοναδικότητα, ἂν σκεφτοῦμε, ὅτι δὲν ἔχουμε πολλὲς ἴσης ποιότητας προσωπικὲς μαρτυρίες ἀπὸ ἕναν τόσο προχωρημένο στὰ χρόνια ἐραστὴ τῆς ζωῆς, ποὺ δὲν περιμένει πιὰ μόνο, ἀλλὰ καὶ ζεῖ τὸ θάνατό του:

Ἀλλιῶς σ' ἐμᾶς τὄταξε ἡ μοίρα:

«Τὴν καρτερία χωρὶς ἐλπίδα θὰ σοῦ
χαρίσω
γιὰ τῆς ζωῆς σου τὴν ἤττα καὶ τὴ
συντριβή,
θὰ γευτεῖς τὴ στάχτη, θὰ κορέσεις τὰ
δεῖπνα σου,
ὥσπου ἡ ψυχή σου νὰ ζαρώσει γερασμένη.»

Κι' ἔτσι πᾶμε πορευόμενοι μὲ τὶς ψυχὲς
ποὺ ὀλολύζουν,
στὸν Ἀκόρεστο κατεβαίνοντας καὶ στ'
ἀποτρόπαια βασίλεια,
χωρὶς ὅραση, χωρὶς ἀκοή, χωρὶς ἀφή,
γῆ καὶ σποδὸς στὴ χθόνια νύχτα.

Ποιός ἐχθρὸς ἢ φίλος θὰ μπορέσει τότε
νὰ σὲ γνωρίσει στὴ νέα μορφή σου;
Στὰ ἐργαστήρια τοῦ θανάτου
καὶ στὰ ὀκτὼ κύματα θὰ μᾶς πλύνουν
ἡ Καισαρικὴ Λουκίλια κι' ἡ μάγισσα ἡ
Ὀφύρα
κι' ἡ φριχτὴ Ἄγλοσσα,
οἱ Χρυσαλίδες κι' ἡ χορευτικὴ Συλφίδα,
χθόνιες νύμφες
ποὺ ἑτοιμάζουν τὰ ἱερόθυτα στὰ Κρόνια
συμπόσια.

(«Ἐ κ έ κ ρ α ξ α», Ι.)[15]

Ὁ Αὐγέρης εἶναι ἀπὸ τὶς εὐγενέστερες φυσιογνωμίες τῆς γενιᾶς του. Πολὺ λιγότερο «στρατευμένος» στὴ βαθύτερη ἰδιοσυστασία του καὶ στὴν αἰσθητικὴ ἀγωγή του ἀπ' ὅσο φανταζόταν ὁ ἴδιος, συμφιλιώνει μέσα στὴν ποίηση τὶς ἀντιφάσεις του, ἐξομαλύνει — παρὰ τὶς κάποιες παραφωνίες — τὶς ἀνισότητες καὶ τὶς διαφορὲς γλώσσας καὶ τεχνοτροπίας καὶ καταφέρνει νὰ συνταιριάσει ἁρμονικὰ τὰ δυὸ ἀντίθετα ρεύματα ποὺ διατρέχουν τὸ σῶμα τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου: τὸν ρομαντικὸ ἰδεαλισμὸ καὶ τὸν αἰσθητισμὸ μὲ τὸν ἱστορικὸ ὑλισμὸ καὶ τὸν ρεαλισμό, τὴν ἀγωνιστικὴ κι' αἰσιόδοξη στάση μὲ τὶς ἀπαισιόδοξες κάμψεις καὶ τὴν κατάθλιψη τῶν γερατειῶν.

Ὑπάρχει, βέβαια, στὴν παραγωγὴ τῆς τελευταίας του περιόδου μιὰ διάχυση τῆς ποιητικῆς οὐσίας, ἔτσι ὥστε ἡ ποίηση νὰ κυκλοφορεῖ παντοῦ καὶ σπανιότερα νὰ συμπυκνώνεται σὲ ἀκέραιες μονάδες, ἂν καὶ δὲ λείπουν τὰ ὁλοκληρωμένα κομμάτια καὶ τὰ

πυκνὰ ἀποσπάσματα. Ὑπάρχει, γενικά, μιὰ μόνιμη τάση γιὰ ἀνάπτυξη, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διασαλεύεται συχνὰ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἰσορροπία τῶν ποιημάτων καὶ νὰ ἐμφανίζεται κάπως χαλαρὴ ἡ πυκνότητα κι' ἡ συγκρότησή τους. Καὶ τὰ ἐκφραστικά του μέσα κλίνουν ἐδῶ κι' ἐκεῖ πρὸς τοὺς πλατειασμοὺς τῶν παραδοσιακῶν συνειρμῶν, σὰ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ ἐξοικειωθεῖ ὁλότελα μὲ τοὺς νέους ἐκφραστικοὺς τρόπους. Εἶναι, ὡστόσο, ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς συνομήλικούς του, ἀλλὰ κι' ἀπὸ πολλοὺς νεώτερούς του, ποὺ τόλμησε σὲ τέτοια προχωρημένη ἡλικία ἕνα τόσο πετυχημένο ἀνανεωτικὸ πήδημα.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. «Δέκα ἐρωτήματα στὸν Μάρκο Αὐγέρη» περ. «Ὁ Ταχυδρόμος», ἔτος ΙΑ', ἀριθ. 549, 17 Ὀκτωβρίου 1964, σελ. 18.

2. Κοίτα σχετικὰ καὶ τὸ ἄρθρο τῆς Ἕλλης Ἀλεξίου «Γιὰ τὸν Αὐγέρη» ἐφ. «Τὸ Βῆμα», 12 Σεπτ. 1973.

3. Κώστα Σταματίου: «Μάρκος Αὐγέρης ὁ "ὄδασκαλος"» ἐφημ. «Τὰ Νέα», 9 Ἰουνίου 1973.

4. Περ. «Ὁ Νουμᾶς», χρόνος Β', ἀριθ. 94, 2 Μαΐου 1904, σελ. 8.

5. Περ. «Ὁ Νουμᾶς», χρόνος Β', ἀριθ. 95, 9 Μαΐου 1904, σελ. 1.

6. «Ἀπασχολημένος ἀπὸ τὶς φοιτητικές μου φροντίδες δὲ σκέφτηκα τότε νὰ τὸ δημοσιέψω. Ὑστερα μὲ τὶς ἀπανωτὲς ἐπιστρατεύσεις μου, ποὺ ἀκολούθησαν, τὸ χειρόγραφο γνώρισε πολλὲς περιπέτειες. [...] Τελευταῖα μοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ, πῶς θὰ μποροῦσα νὰ ἐπιχειρήσω μιὰ νέα γραφὴ τοῦ παλιοῦ ἐκείνου ἔργου, καὶ μὲ κάποιο τρόπο νὰ τὸ περισώσω ὅσο εἶταν μπορετό.» (Μάρκου Αὐγέρη: «Θεατρικά». Ἐκδόσεις Ἀφῶν Τολίδη [Ἀθήνα 1972], σελ. 15.)

7. Μάρκου Αὐγέρη: «Αντίδρομα καὶ Παράλληλα», Ἀθήνα 1969, σελ. 14.

8. Ὅπου καὶ στὴ σημ. 1, σελ. 18 καὶ 31.

9. Ὅπου καὶ στὴ σημ. 6, σελ. 24.

10. Κοίτα τὸ «Εὐαγγελίζομαι» καὶ τὶς ὠδὲς «Στὴν πρωραία Γοργόνα» ὅπου καὶ στὴ σημ. 7, σελ. 103 - 104 καὶ 59 - 66.

11. Κοίτα καὶ τὸ «Ὁ θάνατος θά 'ρθει τὸ φθινόπωρο», ΙΙ' ὅπου καὶ στὴ σημ. 7, σελ. 36-37.

12. Κοίτα «Τὸ τραγούδι τῆς ἐρήμου», Ι καὶ τὸ «Στοὺς ἄγνωστους ἀδελφούς» ὅπου καὶ στὴ σημ. 7, σελ. 41 καὶ 105.

13. Μάρκος Αὐγέρης: «Φωνὲς τῆς νύχτας». Κέδρος [Ἀθήνα 1971], σελ. 9.

14. «Ζωντανὴ πνευματικὴ παρουσία» ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», 31 Ἰανουαρίου 1971.

15. Ὅπου καὶ στὴ σημ. 7, σελ. 45.

Ὁ Αὐγέρης ὁμιλητὴς στοὺς Δελφούς.

ΕΚΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΑΥΓΕΡΗ

[Ἡ ἐκλογὴ αὐτὴ πρέπει, κατὰ κάποιον τρόπο, νὰ θεωρηθεῖ καὶ σὰν συμπλήρωμα τοῦ μελετήματος ποὺ προηγεῖται, μιὰ καὶ τὸ παλαιότερο ποιητικὸ ἔργο τοῦ Αὐγέρη βρίσκεται σκορπισμένο στὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς ποὺ γράφτηκε, καὶ τὸ νεώτερο κυκλοφόρησε σὲ λίγα ἀντίτυπα «ἐκτὸς ἐμπορίου», μὲ ἀποτέλεσμα ἡ ποίησή του νὰ παραμένει ἀπρόσιτη τούτη τὴ στιγμὴ γιὰ ὅποιον θἄθελε νὰ τὴ γνωρίσει καλύτερα ἢ καὶ νὰ διαπιστώσει κατὰ πόσο οἱ ἀπόψεις τῆς κριτικῆς ἔχουν κάποια βάση.—Κ. ΣΤΕΡΓ.]

Η ΒΑΒΩ Η ΤΑΣΙΑ

Σὰν ἤρθαν ἄμετροι οἱ ὀχτροί,
τὸ πῆραν τ' ὅμορφο καστρί·
ἔσυραν σκλάβους νιοὺς καὶ νιές,
πῆραν κι ἀσήμια θημωνιές.
Κι ὀχτρὸς τὸ Γιάννο ἀποθυμᾶ,
μὰ ἐκειὸς στὸ σπίτι πολεμᾶ·
γύρω τριγύρω ἔχουν ἐρτεῖ,
κι αὐτὸς ἀλάργα τοὺς κρατεῖ.
Κοντά του ἡ βάβω του ἡ Τασιὰ
βάνει καινούργια φορεσιά·
κι ἡ νιὰ γυναίκα του ἡ Μαρὼ
κάνει στὸ κόνισμα σταυρό·
καὶ τ' ἄστρι ἡ κόρη του ἡ Αὐγὴ
σκυμένη κάνει προσευχή.
Σὰν φόρεσε τὴ φορεσιά,
τοῦ εἶπεν ἡ βάβω του ἡ Τασιά:
«Ἄκου, παιδί μου ἐσύ, Γιαννιά....
» μὴν μᾶς μολέψουν τὴ γενιά·
» ἔχεις γυναίκα ποῦναι νιά,
» κι ἔχεις κοπέλα παρανιά·
» δῶσε σὲ μᾶς μιὰ μαχαιργιὰ
» κι ὕστερα βάλε μας φωτιά·
» καὶ μές στὴν πρώτη τὴν αὐγὴ
» πετάξου ἐσὺ μές στὴ σφαγή.»

— Μάνα μου, δός μου τὴν εὐχή.
— Μ' ὅλη μου, γιέ μου, τὴν ψυχή.
Ἀρκούδι νἄβγεις τὸ ταχύ.
Κατάστηθα τὴ μαχαιργιὰ
ἐδέχτηκε ὕστερα ἡ γριγιά·
κι ἡ νιὰ γυναίκα του ἡ Μαρὼ
τὸν ἄσπρον ἔδωκε λαιμό,
κάτω ἀπ' τὰ ὁλόξανθα μαλλιὰ
κοντὰ στὶς δυὸ σειρὲς φλουργιά·
καὶ μές στὰ χέργια ἡ Αὐγὴ κρατεῖ
τὴν ὁλοδάκρυτη μορφή·
καὶ στὴ θερμὴ τὴν προσευχὴ
ἔφυγε ἡ ἄσπρη της ψυχή.
Κι ἐκεῖ ποὺ στάθηκε ἡ Τασιὰ
γίνηκεν ὕστερα ἐκκλησιά·
κι ἐκεῖ ποὺ σφάχτηκε ἡ Μαρὼ
σταίνουν οἱ νιοὶ κι οἱ νιὲς χορό·
κι ἐκεῖ ποὺ πλάγιασε ἡ Αὐγὴ
πλῆθος τὰ κρίνα ἐκεῖ ἔχουν βγεῖ...

(Περιοδ. «Ὁ Νουμᾶς», χρόνος Β', ἀρ. 95, 9 τοῦ Μάη 1904.)

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΤΑΒΛΑΣ

ἤτοι

Ο ΜΠΕΓΗΣ, Ο ΤΑΜΠΟΥΡΑΣ, Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Τ' ΑΓΟΡΙΑ

Στὴν τάβλα σας θὰ ποῦμ' ἐμεῖς ἕνα καλὸ τραγούδι,
Τὸ Μπέγη μὲ τὸν ταμπουρᾶ καὶ τὴ γλυκὴ γυναίκα·
Θὰ ποῦμε καὶ τὰ εὐγενικὰ τ' ἀρχοντικὰ τ' ἀγόρια,
Εὐγενικὰ κι' ἀρχοντικὰ καὶ πρόβουλοι κουρσάροι·
Τὸ πῶς χαιρότουν σπίτι του Χριστιανομάχος Μπέγης,
Μὲ τὸν καινούργιον ταμπουρᾶ καὶ τὴ γλυκὴ γυναίκα·
Καλὰ χαιρότουν σπίτι του τὴ λιόφωτην ἡμέρα,
Μὲ τὸν καινούργιο ταμπουρᾶ καὶ τὴ γλυκὴ γυναίκα·
Σέρνει ἀσκημένα δάχτυλα πὰ στὰ χρυσὰ τὰ τέλια
Κ' ἤμερον βγάνει τὸν ἀχὸ καὶ τὸ γλυκὸ τραγούδι·
Ἄλικη σκούφια στὴ μικρὴ γυναίκα του θὰ πάρῃ,
Κόκκινη σκούφια μὲ φλουρὶ καὶ μὲ μαργαριτάρι·
Λέγει της, ὅταν τὴν κρατῇ καὶ γλυκοσυντυχαίνῃ,
Λέγει της, «δός μας φίλημα, κόρη, καὶ μαῦρα μάτια»·

Κ' ἡ κόρη ἀπὸ τὴν ἐντροπὴ· κοκκινοπορφυρίζει,
Σὰ ρόδι, ἀπὸ τὴν ἐντροπὴ καὶ τὴν πολλὴν ἀγάπη·
Μὲ τὴν ἀγάπη τὴν πολλὴ καὶ δυνατὴν ἀγκάλια,
Βαροῦν τ' ἀσήμια στὰ βυζιὰ καὶ τὰ κουμπιὰ στὰ στήθη·
Κ' ἡ κόρη πρωτομάθητη τρέμει, σὰν ἀλαφάκι,
Σὰ λάφι, ἡ ὡραιόσαρκη καὶ δροσερὸ ματούσα·
Καὶ μὲ τὸ ἐρωτοπάλαιμα, ποὺ κάνει τὸ ζευγάρι,
Τρέμουν κι' ἀχοῦνε τὰ φλουριὰ στὸ ἐρωτικὸ κλινάρι.
Ἔτσι χαιρότουν σπίτι του τὴ λιόφωτην ἡμέρα
Ὁ Μπέγης μὲ τὸν ταμπουρᾶ καὶ τὴ γλυκὴ γυναίκα.
Μὰ σὰν ἐπῆραν τ' ἄρματα τ' ἄξια τὰ Ἑλλενογόνια
Κι' ἄναψε ὁ πόλεμος βαρὺς καὶ φθαρτικὴ ἡ ἀμάχη,
Τότες τὴ γλήγορη βουλή, τὴ φρόνιμη ἐβουλήθη
Ὁ Μπέγης μὲ τὸν ταμπουρᾶ καὶ τὴ γλυκὴ γυναίκα·
Μακριὰ σὲ πύργον ὑψηλό, τὸ σπίτι του ἐβουλήθη
Νὰ φέρῃ μὲ τὸν ταμπουρᾶ καὶ τὴ γλυκὴ γυναίκα.
Καλότροχη βοϊδάμαξα πῆρε, στέρεα, μεγάλη
Κ' ὑπάκουα ἔζεψε μπροστὰ δυὸ τραχηλᾶτα βόϊδια·
Ἔβαλε καὶ τὸν ἁμαξᾶ πιτήδειο βοϊδολάτη
Ὁ Μπέγης μὲ τὸν ταμπουρᾶ καὶ τὴ γλυκὴ γυναίκα.
Βῆκεν ἡ καλομάννα του γουναρικὸ ντυμένη,
Βῆκεν ἡ ὥρια ἡ ἀδερφή, ἡ ὡριοπλουμισμένη·
Κατόπι βῆκε του ἡ γλυκὴ κ' ἐρωτικὴ γυναίκα
Ἀπ' τὴ χρυσή της κάμαρα λουσμένη κι' ἀλλαγμένη·
Κι' ὁ Μπέγης τ' ἀργυρὸ σπαθὶ εἶναι περιζωσμένος
Μὲ τοῦ πολέμου τὴ λαμπρὴν ἁρμάτα φορεμένος.
Ἡ μάννα του πῆρε φλουρί, πῆρε βαρὺ λογάρι
Κι' ἡ ἀδερφή του, ἡ λυγερή, γιαλὶ μαργαριτάρι·
Κι' ὁ Μπέγης τὰ πολυάκριβα στὸ καλότροχο ἁμάξι
Ἔβαλε αὐτοῦ, τὸν ταμπουρᾶ καὶ τὴ γλυκὴ γυναίκα.
— Τί στράτες τώρα περπατεῖ καὶ τί θὰ περπατήσῃ ;
Τ' ἀγαπητὸ τραγούδι ἂς πῇ ὅλα μὲ τὴν ἀράδα.
Κάμπους ἀφήνει πίσω του, ὄρη περνάει ὁμπρός του·
Ἁρματωμένοι ἀκολουθοῦν κ' ἐκεῖνος στ' ἄλογό του·
Τ' ἀσήμιο δαμασκὶ σπαθὶ εἶναι περιζωσμένος,
Μὲ τοῦ πολέμου τὴ λαμπρὴν ἁρμάτα φορεμένος.
— Τί τρέμει μές στὸν ἄνεμο; — τοῦ ταμπουρᾶ τὰ τέλια.
— Καὶ τί 'ναι ποὺ φυσομανᾷ; — εἶν' τὰ μαλλιὰ τῆς κόρης.
Στράτα τὴ στράτα περπατεῖ, δρόμο πλατὺ διαβαίνει
Ὁ Μπέγης μὲ τὸν ταμπουρᾶ καὶ τὴ γλυκὴ γυναίκα.
Μὰ ἐκεῖ στὰ ὄρη σαλαγοῦν τὰ εὐγενικὰ τ' ἀγόρια,
Εὐγενικὰ κι' ἀρχοντικὰ καὶ πρόβουλοι κουρσάροι.
— Μήνα τ' ἀγρίμια σαλαγοῦν, μήνα τὰ ζᾶ ξατρέχουν ;